

ROMA BONČKUTĖ
Klaipėdos universitetas

Mokslinių tyrimų kryptys: lietuvių literatūros istorija,
Simono Daukanto kūryba.

DOI: <https://doi.org/10.35321/all81-10>

DAUKANTIŠKAS GRANAUSKO ALSAVIMAS

Breath-writing of Granauskas
in Way of Daukantas

ANOTACIJA

Straipsnyje aptariama lietuvių nacionalinės istoriografijos pradininko ir lietuvių rašomosios kalbos modernizatoriaus Simono Daukanto (1793–1864) įtaka Romualdo Granausko (1939–2014) prozai, ypač jo apysakai *Jaučio aukojimas* (1975).

Apysakos analizė parodė, kad R. Granauskas buvo paveiktas S. Daukanto istoriografijos, perėmė istoriko koncepcijas, motyvus ir raišką. S. Daukanto ritminės prozos paveiktas, R. Granauskas sukūrė savito ritmo prozos pavyzdį.

ESMINIAI ŽODŽIAI: istoriografija, literatūra, proza, ritmas, alsavimo poetika, Simonas Daukantas, Romualdas Granauskas, Juozas Baltušis.

ANNOTATION

The article considers the impact of Lithuanian national historiography initiator and literary reformer Simonas Daukantas (1793–1864) on the creative writings of Romualdas Granauskas (1939–2014); it analyzes the short story of the writer with the focus on his *Jaučio aukojimas* (1975).

The analysis of *Jaučio aukojimas* shows that Granauskas was inspired by the historical works of Daukantas and used the concepts, expressions and motifs from his texts. Inspired by Daukantas, Granauskas used rhythm in a prosaic text.

KEYWORDS: historiography, literature, prose, rhythm, poetics of breathing, Simonas Daukantas, Romualdas Granauskas, Juozas Baltušis.

ĮVADAS

Romualdo Granausko 80-ųjų gimimo metinių proga 2019 m. gegužės 10 d. Sedos Vytauto Mačernio gimnazijoje vyko respublikinė konferencija „Romualdas Granauskas – žemaičių rašytojas“, kur dalinausi mintimis apie S. Daukanto ir R. Granausko panašią asmenybės ir kalbos energiją¹. Tirdama S. Daukanto *BUDAŲ Senovės-Lėtuvių Kalnienų ir Zámajtių išsraszę [...] Jokyb's Łaukys* (toliau – *Būdas*) recepciją XIX–XX a. pradžios lietuvių literatūroje, pastebėjau, kad Šatrijos Ragana, kuri buvo muzikali ir turėjo gerą klausą, pirmiausia perėmė ne idėjas, temas, leksiką, bet stilizavo S. Daukanto ritmą (Bončkutė 2019: 239–265). Muzikos ir literatūros sąsajos tyrėjai pastebėjo, kad mintis pirmiausia užgimsta kaip tam tikra energija, intonacija, muzikinė forma, kuriai paskui randama kalbinė išraiška². Tačiau taip kuriama tik labai autentiška literatūra. Kai galvoje dūzgia mintys kaip bitės, tuomet kūrėjas kankinasi, kol suranda vienintelę galimą minties skambesio išraišką. Todėl kiekvieno rašytojo ritmas yra individualaus stiliaus išraiška. Skirtingų teksto struktūros lygmenų ritmo elementai sudaro kūrinio matricą, kuri yra kūrėjo atpažinimo ženklas. R. Granauskas apie apysaką *Jaučio aukojimas* (1973/1975) sakė: „O aš buvau beveik laimingas: pagaliau įveikiau „Jaučio aukojimo“ pirmąją dalį! Tikrai tokia forma, tikrai toks ritmas, tikrai tokia Ezopo kalba tetiko“ (žr. Daujotytė 2017: 104).

S. Daukanto periodų bangavimas, gyva kalba, jos skambumas – ryškiausi stiliaus elementai (žr. Vengris 1938: 446–458), geriausiai atsispindintys sakinio ritmikoje, absoliučią klausą turėjusiam R. Granauskui buvo lengvai užčiuopiami ir padarė didžiulę įtaką. Prozos ritmo tyrėjai sako, kad visa informacija yra perduodama ritmiškai organizuoto pranešimo forma, kuri, nors verbaliniu būdu neišreikšta, sukuria papildomą reikšmę (Гумовская 2018: 196). S. Daukanto tekstų ritmika kyla ne tik dėl dėsningos fonetikos garsų sekos, kurios jis labai

¹ Wilhelmas von Humboldtas, kurį S. Daukantas skaitė, pabrėžė kalbos gyvastingumą, nuolatinį žodžių pripildymą idėjomis suteikiant jiems energijos. Kad žodis taptų žodžiu, jis turi ne tik įgauti garsinį apvalkalą, bet tapti darniu garso ir prasmės dariniu. Kalba suvokiama kaip nuolatinis vystymasis: „Man muß die Sprache nicht sowohl wie ein todes Erzeugtes, sondern weit mehr wie eine Erzeugung ansehen“ (Kalbą reikia matyti ne kaip negyvą veiklos produktą, o kaip pačią veiklą) (Humboldt 1836: 38).

² Pavyzdžiui, XIX a. pabaigoje kūrėsi eksperimentinė estetika ir ritmas buvo tiriamas kaip psichofiziologinis bei estetiškas reiškinys. Žr. Fechner Gustav Theodor 1876: *Vorschule der Aesthetik. Erster Theil*. Leipzig, Druck und Verlag von Breitkopf & Härtel. Prieiga internete: <https://archive.org/details/vorschulederaes01fechgoog/page/n13>; Hermann Ludwig Ferdinand von Helmholtz 1863: *Die Lehre von den Tonempfindungen als physiologische Grundlage für die Theorie der Musik*. Friedrich Vieweg & Sohn, Braunschweig. Prieiga internete: http://vlp.mpiwg-berlin.mpg.de/library/data/lit3483/index_html?pn=7&ws=1.5.

siekė (žr. Subačius 2018), bet ir dėl kitų kalbos lygmenų bei turinio struktūrų pasikartojimų, tik jam būdingų, užburiančių, turinčių maginės galios. R. Granausko girdimoji atmintis užfiksavo istoriko teksto ritmą, kuris žadino kūrybinę energiją, kūrė vaizdinius, ir jis, rašydamas kūrinį, sudėtus į antrąją knygą (Granauskas 1975), itin daug dėmesio skyrė ritmui.

Viktorija Daujotytė liudija, kad „[e]smingai kalbėti apie Granausko ir jo kūrybos būdą reiktų pradėti nuo Simono Daukanto, nuo jo „Būdo““ (Daujotytė 2017: 10). R. Granausko apysaka *Jaučio aukojimas* yra vienas iš pirmųjų stipriai stilistiškai žymėtų rašytojo tekstų (žr.: Nastopka 2002; Kelertienė 2000: 69), apie kurio teksto ritmą rašyta (žr. Juknaitė 2003), bet nesieta su S. Daukantu. Šio straipsnio tikslas – ištirti S. Daukanto įtaką tiems trims apysakos *Jaučio aukojimas* sakiniams, paliudijusiems, kad į lietuvių literatūrą atėjo originalus kūrėjas. Taip pat šiuo straipsniu norima pratęsti šio mokslo leidinio žemaitiškos savimonės ir tapatybės tyrinėjimus (plg. Pajėdienė 2018: 64–104).

Atliekant teksto analizę pasitelkiama lyginamoji analizė, intertekstualumo prieigos, prozos ritmo tyrimai³.

1. ALSAVIMO POETIKA

Tema apie kalbos ritmo glaudų ryšį su asmenybės individualia kalbos struktūra ir fiziologija domina seniai, kai buvo išgirstos Bulato Okudžavos eilutės: „Каждый пишет, как он слышит. / Каждый слышит, как он дышит“ (Окуджава 2001: 264), atsikartojančios Juozo Baltušio dienoraščio puslapiuose, kai jis rašė apie kamerinius amžininkus rašytojus, kurie „[n]egiliai kvėpuoja“ (Baltušis 2019: 409). Paprastai kvėpavimo poetika (angl. *poetics of breathing*) susidomima laikotarpiais, kai literatūroje siekiama nutraukti ryšį su formalių konvencijų tradicija, ieškoma laisvesnės išraiškos, autentiškesnio rašymo (Heine 2019: 91–92). Tokiais laikotarpiais grįžtama *ad fontes* – prie klasikinės minties, prie tautos didžiųjų autorių. Senovės retoriams ar retorikų autoriams, ypač Aristoteliiui, Ciceronui ir Kvintilianui, rūpėjo kalbos struktūrą pritaikyti kvėpavimui. Antikinėse retorikose svarstyta kalbos, atsižvelgiant į kalbėtojo kvėpavimo specifiką, suskaidymo į mažesnes frazes problema. Frazė lemia prozos teksto ritmą. Antikos oratoriai ritmą ir muziką glaudžiai siejo su iškalba. Platonas (žr. *Valstybė*, III, IV knyga) ir Aristotelis (žr. *Poetika*) nemažai dėmesio skyrė ritmo svarbai. Platonas klausė, ar „ne dėl to dailieji menai auklėja, kad ritmas ir harmonija giliausiai įsiskverbia į sielos gelmes ir stipriausiai ją paveikia? Jie patys

³ Plg.: Kazlauskienė 2015; Ramonaitė 2006; Heine 2019; Гумовская 2018; Moritz 2006; Fietz 1992.

yra grožis ir žmogų padaro gražų“ (Platonas 1981: 401d), o kitoje savo veikalo vietoje pastebėjo, kad „ritmiškumas atitinka gerą kalbėjimo stilių, o neritmiškumas – jo priešingybę. Taip pat ir gera bei prasta harmonija, jeigu, kaip ką tik sakėme, ritmas ir harmonija derinasi prie žodžių, o ne žodžiai prie jų“ (Platonas 1981, 400d).

R. Granausko absoliuti klausa galėjo būti svarbiausias rezonatorius S. Daukanto tekstuose išgirsti ir išvysti gimtųjų Ceklio žemių gyventojus kuršius ir jų paskutinio žynio paskutinę auką. Rašytojas yra paliudijęs, kad kūrybinio kelio pradžioje ne iš karto suprato, kuriai mūzai tarnausiąs: literatūros ar muzikos. Turėjęs puikią klausą, galėjęs išgirsti tylą, daiktų alsavimą (Daujotytė 2017: 74), dar mokinys įkritis į S. Daukanto tekstus, jis pirmiausia išgirdo tekstų skambesį: „Aš savo kūrybą iki *Jaučio aukojimo* visą mokėjau atmintinai. Po *Jaučio*, kurį perrašiau tris kartus, pasakiau: ne, geriau aš dar metus kitus galvosiu, bet šitos katorgos atsisakau“ (Musteikis 2008). Bet neatsisakė. Tad *Jaučio aukojimas* yra tarsi auka Euterpei (muzikos mūzai), prieš imant tarnauti Kaliopei. R. Granauskas pasirinko gerai, nes vėliau sakė: „Aš gyvenu kalboje“, „Aš esu kalboje“, „Aš ir esu kalba“, „Mano dvasia kalboje“ (Daujotytė 2017: 17).

2. ROMUALDAS GRANAUSKAS – IDEALUSIS SIMONO DAUKANTO SKAITYTOJAS

Umberto Eco rašė, kad bet kokio teksto skaitymas suponuoja bendraautorstę, nes idealus skaitytojas, skaitydamas kūrinį, jį iškoduodamas, atlieka didelį kūrybinį darbą (Эко 2005: 25, 76). Rašytojas kuria įsivaizduojamam skaitytojui, į jį orientuodamasis pasirenka vieną ar kitą teksto strategiją, kodus. R. Granauskas norėjo, kad skaitytojas iškoduotų teksto stilizacijos šaltinių autorių, nes apysakos dalys pradedamos epigrafais, paimtais iš Martyno Mažvydo ir kronikų. O pačiame tekste aptinkame ir nuorodų į S. Daukantą:

[...] kuo jie vardu, ir jie tau nuoširdžiai ir paprastai atsako: „Jaušis, Keklys, Daukantas“ (Granauskas 1975: 21).

[...] o iš rato išeina Jaušis, Keklys ir Daukantas, jau supratę, ko ieškai (Granauskas 1975: 35).

Kai R. Granauskas rašė *Jaučio aukojimą*, nebuvo paprasta gauti S. Daukanto veikalų. Mat dar nebuvo išleisti Birutės Rokaitės-Vanagienės (mosėdiškės, *sic!*) redaguoti istoriko tekstai (Daukantas 1976a, b). Kaip rodo apysakos S. Daukanto intertekstai, rašytojas greičiausiai skaitė kurį nors ankstesnį *Būdo* tekstą (Daukantas 1893; 1935; 1955), galbūt Biržiškų parengtą ir 1929 m. išleistą *Darbay*

senuju Lituwiiu yr Žemaycziu 1822 (toliau – *Darbai*) (Daukantas 1929). Istorikui senovės lietuvių pasaulį atkurti padėjo kronikos, amžininkų istorikų veikalai. S. Daukantas, perskaitęs daug ir įvairiomis kalbomis istorijos šaltinių, iš istorijos subjekto pozicijos ėmėsis aprašyti lietuvių būdą, praeitį, atliko pirmąjį teksto istorinį revizionizmą. Siekdamas sukurti lietuviškos tapatybės pavyzdį, modernios lietuvių bendruomenės pagrindą, neretai šaltinius reinterpreto, keisdamas faktų priešastingumą ir vertybinę orientaciją. Panašiai ir R. Granauskas, kaip pastebėjo V. Daujotytė, sakė reikią „[r]ašyti ne taip kaip buvo, nes niekas nežino, kaip; rašyti, kaip nebuvo, bet kaip galėjo būti“ (Daujotytė 2017: 43).

S. Daukanto *Būdas* R. Granauskui tapo temos radimo vieta ir ritmingo pasakojimo pavyzdys. Šis istoriko veikalas padėjo rašytojui atkurti paskutinio žynio paskutinį aukojimą. Pats žodis „auka“ ir jo vediniai mus pasiekė iš S. Daukanto (Kabašinskaitė 2016: 61–79), o ši *Būdo* vieta galėjo įkvėpti:

Kétwírtoie buwusi Pałangos girriesĩ Gintio žinĩcze nu jos paskouio Kuriejũ-Kuriejo wađinama ąnt Kórszo rubeziũ, kórę sląptó didej wielaj jau kristionĩmis budamis dar łąkiusis Zámajtej, Parusienaj ĩr Zámgalej, arba Kórzamĩnikaj minĩedamis sawo łajmingąs dįjnąs ĩr tardamis sawi ąngis brolejs buwusius (Daukantas 1845: 109).

Būde aprašytos šventyklos („Toie žiniczio ąmžĩna ugnęs rusieiusi ąngarbies Dįjwou, nu ko reges ĩr pate sałą kajpo szwęntą wĩjtą, kóriowie ugnis rusieię [...]“, p. 101) ir jų pastatai (žr. Daukantas 1845: 105), žyniai, aukojimo vietos ir apėigos ir kt.

R. Granausko apysakoje atpažįstame *Būde* vyraujančią temą: lietuvių ryšį su gimtąja vieta, jo prigimtinį gebėjimą išžiūrėti į gamtą, gyventi darnoje su supama aplinka, galėti atgauti jėgas ir energiją iš saulės, ugnies, vėjo, žemės, medžių, vandens. Visi svarbiausi pasaulio elementai – oras, žemė, ugnis, vanduo – sudaro *Būdo* ir apysakos pasakojimo pagrindą.

S. Daukantas daug dėmesio skyrė *Būdo* pratarnei, kuri yra net devynių puslapių. Kaip pastebėjo Moreno Bonda, istorikas savo pratarinėje „įsitraukė į europietiškus istorinius debatus“ (Leparskienė 2019: 5). S. Daukantui rašant pratarinę didelę įtaką turėjo Johanno Gottfriedo Herderio veikalas *Žmonijos istorijos filosofijos idėjos* (*Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit*). J. G. Herderis – istoriosofijos ir kultūrologijos pradininkas, savo darbuose rėmėsis daugeliu sričių autorių darbais, svajojo sulaukti laikų, kai bus atrasti žemės raidos dėsniniai. Jis žmonijos istoriją aptarė kaip visos saulės sistemos dalelę, ilgo kosmologijos proceso momentą. Pasaulis yra makrokosmosas, o žmogus – mikrokosmosas ir tarp jų yra analoginis ryšys (Zusi 2007: 89–97). Žmonės ilgai gyvendami vienoje vietoje suauga su aplinka, kuri lemia gyvenimo būdą, mąstyseną. Tautos, nors kažkada turėjo tuos pačius protėvius, skiriasi vienos nuo

kitų todėl, kad ilgai gyveno skirtingose vietose skirtingomis sąlygomis. Šios J. G. Herderio organinės kultūros, lietuviškai pirmą kartą perteiktos *Būdo* prarmėje, sampratos aidas girdimas R. Granausko apysakos pradžioje:

pats matai: basos tavo kojos, minančios tuos spyglius, šešėlius, gyvulių pėdas: tų, kurie dar laksto po girią, kurie mėnesienoje rėkia, stūgauja, laužo ragus į kamienus, vėliau patys numirs arba bus nužudyti, ant jų paliktų pėdų guls kitos pėdos: gyvulių, žmonių, spygliai, medžių žievės gabaliukai, šešėliai, plonosios šakelės, gal kokia raiba mažo paukštyčio plunksna (Granauskas 1975: 5).

R. Granausko žynys, kaip ir S. Daukanto aprašyti senovės lietuviai, geriau miškuose su žvėrimis gyvens negu atsiklaups prieš svetimą dievą, kurio nekentė „bočiai prabočiai“, kaip sako ir rašytojas, perimdamas istoriko frazę (Granauskas 1975: 16). Iš *Būdo* paimtas apysakos žynio gyvenimas giliai miške:

Todiel wadino jį Wieszpatiō, iog jis wens pats wis žinoiē, galieię ir riedę, praszalejtys noriedamas jo pašiterauti niekadōs negalieię i jo rumus izengtū; nes tōrieię atstō girrie lauktū lig sau atsaką par kitus žynius arba jo tarnus gausis. Paprastaj jis didej retaj ir swietou patem terodies, ir tas kōrs wįjną kartą buo gawęs ji regietī, toumi didiawos o tas kōrs krasztą jo rubū buo palytiejęs, taries jau toumi patiō pašajmintō essōs: kajpogi jis gyweno sląptej patemī giłumī szwentos giŗŗes (Daukantas 1845: 121).

S. Daukanto *Būde* dažnas laisvės temos leitmotyvas pasirodo pirmuosiuose apysakos puslapiuose („amžinu troškimu laisvai būti“ (Granauskas 1975: 6)). Žynys liepia sau „bėk, bėk gilyn į girią, kad nenumirtum, kol tebėra kiti žmonės“ (Granauskas 1975: 10). Apysakos žynys eina „tolyn į girią, į tą didįjį mirgėjimą lapų, žolių, stiebų ir kamienuų, į šešėlių mirgėjimą, į spyglių mirgėjimą ant siauro žvėrių tako“ (Granauskas 1975: 7), nes tik giria gina lietuvi. S. Daukanto *Darbuose* randame galimą prototekstą: „O kyty dar atsykieliusis noris pusgiwej žynomajs sau takajs gyriosy it szaszoulietej walkioies“ (Daukantas 1929: 126). Iš *Darbų* apysakoje paimtos netiesioginės citatos apie kaimų ir pilių deginimą („Ne karta wyinog suspaustas Letuwas karalus neteisibiems Mieczeiwu rimoiy sawiep weiziedamas i gaisrus ir lyipsnas degontiu sawa kaimu, ir pylu“ (Daukantas 1929: 84) ← „nors ten daug kartų degė kaimai ir pilys“ (Granauskas 1975: 14)), priešų geležies ir ugnies mirtiną jungtį: „Ką sutyka tą kardu yr ugnys najkyna“ (Daukantas 1929: 143), bet frazę „ugnis ir geležis“ randame *Būde* „ugnės gelžis“ (Daukantas 1845: 138) → „ugnis ir geležis sudėti krūvon, reiškia mirtį“ (Granauskas 1975: 7).

R. Granausko apysakoje į žynį kreipiamasi *Būdo* citata:

1 LENTELĖ. Netiesioginė *Būdo* citata R. Granausko apysakoje

<i>Būdas</i>	<i>Jaučio aukojimas</i>
70 ar 80 metų toris tegalieių pasiįktī, kóri nu tajp ôrio amžiaus wadino baltô gałwô: kajpogi szenden dar Létuwis ar Kalnienas gousdamos Wieszpatiou, Karalou, Kónegajksztiou ar Jomilestaj wísgalintem saka „Wieszpatie, pri tawa baltos gałwos atejom pagoudos kłuktī“ (p. 123).	sveikas, žyny, atėjome prie tavo baltos galvos (p. 13).

Iš *Būdo* į apysaką persikėlė kriviai, girios, šventieji ažuolynai, marios, versmės, išdžiūvęs ežeras, eglynų ir alksnynų pasaulis, perkūno ugnis, girių bitės, žalčiai...

Intertekstualumo teoretikai, rašdami apie skaitytojo, kaip bendraautorio, vaidmenį, pabrėžia, kad skaitytojas, kuris pajėgia iškoduoti kuo daugiau autoriaus teksto, turi daug panašių asmeninių bruožų, sutampa jų kognityvinė sistema (Кузьмина 1999: 62).

Pirmiausia trumpai primintina, kad S. Daukantas ir R. Granauskas – abu žemaičiai, abu Šiaurės Vakarų Lietuvos gyventojai, tos pačios kalbos vartotojai. Perfrazuojant Jūratę Sprindytę, galima pasakyti, kad abu ne tik siejami „žemaitiškojo substrato (išiškniėjimas gimtinėje, kraštovaizdis ir vietovių, miestelių, vandens telkinių vardai, kalbėsen[os]“ (Sprindytė 2019: 218), bet ir panašios prigimties ir gyvenimo. Esė *Dvylika juodvarnių, apie Daukantą lakstančių* rašytojas prisiminė pirmąjį įspūdį apie S. Daukantą:

Jie rašė mano tarpe, vadinasi, kaip ir man vienam, kad kiti nesuprastų, aš vienas sugalvojau, kad jie visi – mosėdiškiai, aš vienas aiškiai mačiau, kaip Daukantą – tokio didumo kaip ir aš – tėvas veža per Mosėdį arkliais į Kalvariją; aš net žinau, kur jie buvo sustoję tų arklių pagirdyti: ot ten, ant Šačių kelio, tuojau už miestelio, ties molkasiais; aš net žinau, kad vienas arklys buvo raudas, o antras – bėras, ir kaktoj jam buvo balta žvaigždė kaip būgnų tūzas. Tokie dalykai yra tiktai mano, apie juos nereikia visiems pasakoti, [...] (Granauskas 2015: 34).

Tikėtina, kad ir tokia, rašytojo aprašyta, galėjo būti S. Daukanto kelionė. Atkreipkime dėmesį, kad rašytojas „pamato“, jog bėris, vežęs S. Daukantą į mokyklą, buvo su balta žvaigžde kaktoje, o istorikas *Būdo* slapyvardį sukūrė iš senelio Jokūbo vardo ir žodžio Laukys: „Laūkis – tai ‚gyvulys su balta dėme kaktoje‘“ (žr. Razauskas 2008: 86). Neįmanoma patikrinti, ar rašytojas, paminėdamas bėrį su balta žvaigžde, siejo su Jokūbo Laukio slapyvardžiu, bet „laūkis“ abiejų tekstuose mums leidžia pastebėti, kad jiedu jautė lietuvių kalbos senumą,

suaugimą su savąja dvasia, todėl gebėjo istoriją ir dabartį susieti kalba. Senovės lietuvių protėviai, kaip S. Daukantas sako, „Indijonys“, dar nebuvo praradę kalbos ir kūno ryšio, nes tą paliudija išlikę tekstai:

Nesgi senowęs rasztaj skelb, jog Lijtuwiū Kalnienū ir Ziamajtiū gimīnies yra buwusi łopiszió Jndū žiame: kajpogi musu ąmziouje rastī tenaj jōs kónegū rasztaj, rodo mumis só Indijonimis broliu wajkajs prasenowie buwusius; nesgi tu rasztū kalba nie só wījnó szios dijnōs žīnomujū kalbū niera tejp dīdej sótinkantī, kajpo só Kalnienū ir Ziamajtiū kalbó (Daukantas 1845: 8).

S. Daukantas domėjosi sanskritu, sekė Vakarų Europos mokslininkų darbus šia tema. Galėjo būti skaitęs apie sanskrito artimumą gamtos garsams, apie jų svarbą palaikant žmogaus energiją, jėgas ir kt.

Kaip žinia, vaikai iš motinų gauna kalbos jutimą, juk jų žodžiais jie kalba ir dainėles niūniuoja. S. Daukanto tekstai leidžia spėti, kad jis save daugiau tapatino su motinos Odinų linija, kuri galėjo save sieti su legendiniu Odinu. Atkreiptinas dėmesys, kad laiškuose Teodorui Narbutui (Daukantas 1998: 500) ir *Būde* jis ne kartą minėjo Odiną, kaip lietuvių kunigaikščių patriarchą, pabrėžė jo svarbą:

Antrós istatitos buwęs Odins. Gywenęs ąmtramijē amžiouie pīrm gīmimo Kristaus, tas tórieiēs sawū buwejnę pa Daugawie kório pīle Ažgar wadinusis. Tas Odins nuwejkęs Zuwiedus ir wissōs sziaurēs waldimieró pasidaręs, partajšęs wissoumenę swieto dr[a] ugę naujejs istatimajs, kórejs isakęs swietou sawo neprietelus kariautī ir Dījwā garbīntī (Daukantas 1845: 174).

Motina buvo išskirtinė asmenybė, S. Daukantas ją gerbė ir mylėjo. Kai Simonui buvo dveji metai, Daukantų šeima dalyvavo Kosciuškos sukilime ir sukilėlių žygyje į Liepoją. Šeimoje buvo kalbama, kad Daukantienė vežė maistą sukilėliams. Moterį, kaip vieną iš galimų adresatų, S. Daukantas nurodė savo pirmajame veikalė: „Atsakau muna kernotojems, jog asz ne diel mokitu wiru yr gałwoczniu, bet diel tu motinu rasziau, kurios geb sawa waykams darbus jų bocziu praboczniu pásakoty: o be rasztu daug kartu apsyrynk“ (Daukantas 1929: 13). *Būde* akcentuojama motinos reikšmė lietuvių kalbos išsaugojimui, o motinos protėvių linija yra įtvirtinama ne vienoje teksto vietoje. S. Daukanto rūpesčiu 1847 m. motina palaidota Lenkimuose, prie bažnyčios, kur nuo XIX a. buvo laidojami tik nusipelnę asmenys. Šis autobiografiškumas verčia susimąstyti ir spėti S. Daukanto polinkio studijuoti istoriją užuomazgas kilus šeimoje, klausantis pasakojimų apie iškilus protėvius. Taigi S. Daukanto mama, sprendžiant iš pavardės, – ypatingų protėvių palikuonė. Pavardė rodytų, kad giminėje galėjo

būti žynių. Taip kaip Vydūnas iš savo mamos Marijos Ašmonaitės buvo girdėjęs, kad „šeima esanti paskutiniųjų lietuvių žinių (krivių) giminės tiesioginiai palikuonys“ (Palijanskaitė 2018: 27). R. Granauskas, rašydamas *Jaučio aukojimą*, „yra jutęs persikūnijimo stebuklą, lyg iš tiesų buvęs senuoju kuršių žyniu“ (Daujotyte 2017: 111). Jo „[m]otina visad buvo – jau sena gyveno kartu. Gerosios Vilties gatvėje: nebeturėjo vištų, lesino iš balkono balandžius, sūnus nupirkdavo dienai po batoną“ (Daujotyte 2017: 95), gebėjo su paukščiais kalbėti... Motinos abu juos išmokė matyti ir pavadinti, ką mato. Jų veikiamas vienas visą gyvenimą istorijai paskyrė, kitas savo gimtose „vietose užtruko visą gyvenimą“, apsakymas Šauklius ir jų žmones savo kūriniuose.

Žodis *motina*, *žmona* S. Daukanto tekstuose dažnas. Jis iš metraščių ir kitų istorikų buvo perėmęs požiūrį, kad senovės lietuvių šeimoje vyras gerbė žmoną, išlaikė pagarbos ir meilės jausmą („Par wīs tamī daktī motrīszkosės skotoiēs pasiēlgītī, kórios wīssā žmōnystā wedę, nu kō kajp sakiau žmōnomis wadīnos“ (Daukantas 1845: 61)). Vyras žmonomis pasitikėjo, o jos, sutuoktiniui išjojus į karą, buvo ne tik *ūkės vilkėjos*, bet ir namų gynėjos. S. Daukantas sukuria apibendrintą junginį *Lietuvos žmona*, kuriam suteikia tokią pat reikšmę, kaip žodžiui *žmogus*: „Toie dījno galieię regietī kas par Lījtuvos žmona yra, kóri sawo iszmīntī gódrybó, bóklybó ir mąndagómó bej sweñómó ir bīlómó wīssās szios pasaulęs žmōnās pranokę“ (Daukantas 1845: 54). R. Granauskas savo tekstuose tarsi tęsia *Lietuvos žmonos* istoriją: vyras aukoja, o moterys aukojasi. Kaip pastebėjo Violeta Kelertienė, „Granauskas pabrėžia moteriškosios linijos tęstinumą“. Vyras ėjo į karą, o moterys likdavo namie, rūpinosi ūkiu, vaikais, o jei reikėjo, juos gynė, todėl ji „pakylėta iki Kristaus, nukryžiuoto ant žmonijos kančios kryžiaus“ (Kelertienė 2006: 142). R. Granausko Kairienė yra tarsi visa mitinė Lietuva.

Žemaitija – stiprių energetinių zonų kraštas, čia gausu istorinio kraštovaizdžio ženklų, kuriuos S. Daukantas savo veikaluose pabrėžė. Koks pasididžiavimas galėjo kilti jaunuolio Romualdo širdyje, kai perskaitė, jog Mosėdis kildinamas nuo senojo žemaitiško žodžio *medė* ‚miškas‘, kurį istorikas siejo su lietuvių protėvių „Massagetai“ vardu:

Nes rasztīnkaj, kórij rasę Łotīnīszkaj, tīj wīssadós wadeno Lėtuwius Kalnienus ir Zīamajtius senasejs wardajs, kajp kad anīj gyweno pījtinie jiszejtie, beje: Getajs, Masagetajs ir Samagetajs pagal to kajp mediesī ar juros paszalusī gyweno. Kartajs Trakajs. Pats Łasickis Lanks metusī 1564 Zámajtiuse budams, sako sawo rasztī ape Ziamajtiū Dījwus, iog Zamajtej ateisus nu pa Dunajū arba pa Jstriū mediodamis ir cze ilgajniuj apsigywenusis; nesgi gywentoje Guntīno tiewunījos iki szē dījnā Masejs wadīnas ir wījtowe Mōsiedis iki szioł tebiera, nu žodio mede arba meže wadīnama (Daukantas 1845: 10).

Vladimiras Toporovas, nagrinėdamas Viduržemio regiono antropolokalinį vieningumą, akcentavo, kad ypatinga vieta visada būdavo humanizuojama siekiant įamžinti atminimo vertą herojų. Tik pastebėjo, kad nėra lengva nustatyti, kas buvo svarbiau, ar žmogus vietai suteikdavo svarbos, ar svarbi vieta buvo pavadinama svarbaus herojaus vardu (Топоров 1993: 73). Kaip bebūtų, bet, vietą pavadinus, ji būdavo perkeičiama, ji tapdavo nauja vieta, įgydavo *genius loci* – kai dvasia įsižemina ir tarsi įgyja šaknis, įsišaknija. S. Daukantas Žemaitiją pavadino *Lietuvos širdimi*. S. Daukantai nebuvo praėjęs senovės *bočių prabočių* laikas, R. Granauskui – ir S. Daukanto, ir bočių. S. Daukanto įžodintas laikas pasivijo rašytoją: ir vėl lietuvius savų pačių žemėje pavergė stipresni ir gausesni atėjūnai; aną kartą prisidengę *tikėjimo ličyna*, šį kartą sakydami, kad *zapydnyje gubernii* nuo seno slavų žemės... ir vis lietuvius svetimam ponui tarnauja. S. Daukanto sukurti senovės lietuvių vergystės ir laisvės vaizdiniai tiko ir tinka, buvo provaizdžiai R. Granauskui, kurį traukė „parašyti didesnę kūrinį apie patį sunkiausią lietuvių ir kitų baltų genčių išgyventą lūžį – senojo tikėjimo praradimą“ (Daujotytė 2017: 107).

Abu ne tik užaugę Šiaurės Žemaitijoje, abu ne tik ryškūs žemaitiškumo reiškiniai, abu „žmonės sau“, nes prosenelių bajoriškas kraujas troško laisvės. Saulius Pivoras suskaičiavo, kad S. Daukanto *Darbuose* žodis *laisvė* (*liuosybė*) pavartotas 76 kartus, o *Būde* – 32, *Istorijoje žemaitiškoje*, kurios JAV leidimą *Lietuvos istorija* (t. 1, 1895; t. 2, 1897) galbūt taip pat galėjo skaityti R. Granauskas, – 222 kartus (Pivoras 2018: 94). Apie S. Daukanto bajoriškumą liudija ne tik išlikę dokumentai (Janulaitis 1913: 244–284), bet laikysena, atsispindinti tekstuose. S. Daukantas Dionisijaus iš Halikarnaso posakį *Non est generosum hominum res alienas quaerere et pati suas per ignorantiam amitti* (Kilnieji žmonės nepuola prie to, kas svetima, ir nepakenčia, kad per apsileidimą žūtų tai, kas sava), kaip epigrafą, rašė veikalų pradžioje, nes taip ne tik pats galvojo, bet tuo ir kitus norėjo įtikinti.

Abiejų tekstuose lietuviško gamtovaizdžio pagrindiniai dėmenys yra: miškas, medžiai, paukščiai, saulė, žolė, namas, kapinaitės, takas, kelias, vanduo. S. Daukantas sukūrė lietuvių – *girių civilizacijos* – tautos istoriją. Giria (dar vadinama miškas, medė, šilas, lieknas, tankumynas, liepynas, pušynas, egllynas, beržynas, ąžuolynas, žarynai...), kaip senovės lietuvių gyvenamoji vieta, yra vienas svarbiausių leitmotyvų. Giria yra pastogė, gynėja nuo priešų, maisto, aprangos ir kitų buities reikmenų, turto nešėja; ji, be to, ir dvasinių poreikių teikėja, nes joje – maldos namai, dievų buveinė, amžinosios ugnies saugykla, čia vyksta religinės apeigos, aukojama dievams.

R. Granausko rašymas, pasak V. Daujotytės, nulemtas vietos:

Reikia būti savo vietos ir laiko sankirtose, savo jutiminių, kalbinių ir visa apimančių estetinių patirčių zonose, kad susidarytų toks teksto tankis, kad atsirastų toks slėgimas į tikrovę, kad ji neišlaikytų, įtrūktų, ir tame įtrūkyje, plyšyje, tarpe ar tik tarpelyje pasirodytų kažkas kita, nei įprasta: kitos dimensijos, kitokie santykiai, tiesiog kažkas kita, ko įprastas tikroviškumas negali paaiškinti. Čia slypi Granausko maginio realizmo elementai arba metafiziniai aspektai (Daujotytė 2017: 67).

S. Daukantas visuose veikaluose akcentavo, kas savo kalbos neatsisako, tai išsaugoja laisvę. Užkariautojai gali tave į „manelius“ įdėti, bet vidinės dvasios laisvės, tapatumo, pirmiausia, pasireiškiančio kalba, negali atimti. S. Daukantas, dar paauglys apleidęs gimtuosius namus, kuriuose paliko ir jo kalbos aplinka, keitė vietas, darbus, bičiulius, bet išsaugojo motinos kalbą ir didžiulėmis pastangomis tobulino rašomąją, remdamasis gyvąja kalba. Pirmiausia, jis kaip potencialų lietuvių kalbos išteklių atmetė kalbos gyvumo kriterijaus neatitinkančius religinės raštijos tekstus:

Tas yra dar stebuklingesnis, jog tą prasenovę mūsų kalbos ne rasztaj mūsų kónegù ózląjkę par tukstąntes metù iki szè dijnà; nes musu iszmingingas Kalniènù ir Ziamajtiù motinas sawo apkerpiejusì tarp gírriù numelusì, kórios szenden dar iszlejsdamas sawą waką ì swietą ìr idoudamas jem łajmos ženklą, saka mîrk wakali, ar doró žmógó buk ìr numu sawo neózmîrszk, tos sakau ózląjkę mūsų senovės kalbą, kórì mes szenden jù wakaj gallem didioutijs ir gîrtijs (Daukantas 1845: 8).

3. SIMONO DAUKANTO RITMO STILIZACIJA

Romantizmo idėjų veikiamas, S. Daukantas daug dėmesio skyrė garsui, lemiančiam kalbos melodingumą. „Kadangi muzika romantikams atrodė ideali meno kalba“ (Josipovici 2003: 233), jie kūrė ne tik melodingesnę poeziją, bet ir prozą. S. Daukantas, siekdamas tekste vartoti gyvąją kalbą, ieškojo būdų, kaip sakinio struktūroje atspindėti natūralaus kalbėjimo ritmą. Tad jis daug dėmesio skyrė ne tik garso skambėjimui, bet ir sakinio frazei, nulemtai individualaus kvėpavimo ritmo.

Vertinant ritmo požiūriu, stipriausios S. Daukanto tekstų vietos, kai jis aprašo miškus, po kuriuos, tikėtina, vaikščiojo su tėvu, kuriuos jis gerai prisiminė ir ilgėjosi, kurių aprašymai sukelia estetinę pasigėrėjimą (paryškinta – R. B.):

Trumpaj **sakant** // wjñnór kuplì pòszynaj it nendrynaj, kitór tånki eglinaj ìt kanapinaj **niuksoje** // o tarp jù kouksztaj berzinù, ljpjpnù, klewynu, ouzoulynù, apòszrotù **joria-wo** // ìt wjlnys i padebesius **muszdamos**. /// Kélejwis **kélaudams** // wjlkù ar meszkù

sóletintó takó **kélawo**, // nesgi wįjszkélo tįnaj **nebuo**; // parskyrą tarp dįjnos ĩr naktįs tįktaj **te numanę** // nu bitių gaudesio szowosį **siówąntių** // ar po medių žįjđus **užąntių**, // dįjna saulęs o nakti žwajsđies ĩr delczies par łapus **neriegięję**; // nesgi wįssór tįnaj ąmžina naktis **więszpatawo**, // łapou **įszkritós** // ar žįjma kélejwej nu žwajsđių kéli **te sekę** // nesgi paklidusem uppalej ĩr žwajsdes wadowó **te buo**. /// Jau **pragywenós** tenaj // nu gajđio ar szónįjs bałso nómus sawo tegalieję **atsekti**. /// Darganoms **dergąnt**, // lytums **czežant**, // tįnaj **nenucziųszi**, // negót nu medių rasós ie **só-drieksi**; // to dieł neįszengamas bałas ĩr wersmes nu saulęs spindulio neužgaunamas nu ąmžių **bórgieje**, // kórios ĩr wįssódidiausioms gįjđroms spįgįnąnt niekados **neįszdziuwo** (Daukantas 1845: 14).

S. Daukanto jausminis santykis su vaikystės gamta, senovės lietuvių praeitimi turėjo įtakos teksto ritmui⁴, kuris visada yra nulemtas konkrečios kalbos struktūros ir žmogaus fiziologijos (Kazlauskienė 2015: 87). Jis sakinio ritmikos mokėsi iš antikinių autorių, Kristijono Donelaičio *Metų*, liaudies dainų. Ilgi istoriko sakiniai suskyla į skambias frazes, neretai primenančias donelaitišką hegzametą (žr. Bončkutė 2015: 222–245). Iš anksčiau pateiktos citatos matyti, kaip S. Daukantas kuria ritmą. Jis frazėse kartuoja garsus, įvairias skirtingai reiškiama tarinio formas, kurias kartais keitė dalyvinėmis. Pateiktoje citatoje matyti, kad ritmas veržiasi pirmyn dėl veiksmažodžio ir dalyvių formų, padedančių žodžiui suspindėti netikėta raiška. Teksto skambesys išjudina skaitytojo jausmus ir kompensuoja reikšmės praradimus, atsirandančius dėl sudėtingo teksto. Matyti, kad estetinė informacija, sukianti recipiento jausmus, yra perduodama ne tik kalbos ženklų, o ir teksto ritmu. Estetinė informacija yra subjektyviai suvokiama, atsižvelgiant į siuntėjo ir priėmėjo individualios psichologijos bei kognityvinės sistemos tapatumą. Subjektyvi ritminėje teksto struktūroje glūdinti informacija perteikia skaitytojui autoriaus asmeninį santykį su vaizduojamais dalykais, atskleidžia originalų turinio lygmens informacijos interpretavimą ir kompensuoja objektyvios informacijos praradimus, jei recipientas neiškoduoja kitų teksto lygmenų (Гумовская 2018: 195).

R. Granauskas savo klausa perprato S. Daukanto ritmo kilmę ir teksto meninę visumą apysakoje perteikia ne tik žodžiais, bet ir ritmu. Pavyzdžiui, ši citata kaip aidas atkartoja anksčiau S. Daukanto pacituotąją:

nors rytoj visą dieną, iki pat vakaro, **brausies** paskui juos per tankynes, // **brisi** brastomis // ar, **apsipildamas** prakaitu // **kopsi** į statų šlaitą // ir pats **jausi**, // kaip **senka** paskutinės jėgos // senatvės išdžiovintuose raumenyse, // – jie tai **supranta**, // gal net

⁴ „Proceso diskretumas, jo nutrūkstamumas ir atsinaujinimas, tam tikrų reiškinų pasikartojimas vadintinas ritmu“ (Kazlauskienė 2015: 8).

daugiau **supranta**, // nes **tyli**, // kai tu **nusviedi** tolyn jų duoną, // **tyli**, // kai tu iš naujo **guliesi** į žolę, // o jau vėliau **klausi** // kiek **apsiraminęs** (Granauskas 1975: 21).

R. Granausko apysakos skambesį lemia tie patys elementai, t. y. fonetikos, leksikos, morfologinių formų lygmens pakartojimai ir veiksnio bei tarinio vietos sukeitimas. Norisi pateikti dar vieną apysakos citatą:

ir visa, ką **paėmei**, // dabar **nešies** rankose, // bet tai **buvo** ne dabar, // o dabar, tame tikrajame dabar, **tėra** tylą, girios mirgėjimas, vanduo šukėj ir viena tavo ranka, // kurioje tą šukę **laikai**, // – pusiau išdžiūvusi seno žmogaus ranka su iššokusiom gyslom po ruda oda, įdegusia, // nors **vengi** ilgiau vaikščioti saulėj, po laukymes, po biržes, // kur **mirga** nuo kaitros oras // ar taip toli **matyti** girios mėlynos, žalios, upės, kalvos, akmenynai, išdžiūvusio ežero slėnis su tebemirgančiais viršum jo raudonais žuvų pelekais kaip gėlių lapeliais [...] (Granauskas 1975: 8–9).

Matyti, kad veiksnio ir tarinio tvarkos pakeitimas „tėra tylą“, „mirga oras“, „matyti girios...“ yra sakinio atkarpos ritmą lemiantys taškai, nuo kurių frazės ima ilgėti ir „[n]enuutrūkstamas, galingu ritmu banguojantis kalbos srautas, išreiškiantis žynio minčių pasaulį, įgyja savarankišką prasmę, kalbos, kaip stichijos, kaip nenuutrūkstamo ritmo, susiejančio pasaulį, kosmosą ir žmogų į neišskiriamą vienovę, teikiančią žmogui jėgos ir amžinybės pajautimą“ (Juknaitė 2003: 5).

S. Daukantas ne tik reinterpreta šaltinius, bet stengėsi teksto raišką kuo labiau priartinti prie gyvosios lietuvių kalbos. Jo nuomone, kiekviena kalba turi savitus ir nepakartojamus žodžių jungimo dėsnius, kurie atspindi unikalų tautos charakterį, todėl istorinių šaltinių perpasakojimas ar citavimas turėjo derėti su lietuvių kalbos sistema. S. Daukanto veikalams būdingas intertekstualumas ir polifoniškumas atsiranda R. Granausko tekste: autorius mezga dialogą su daugeliu perskaitytų tekstų (žr. Nastopka 2002), tačiau pavartotos kalbos požiūriu stipriai jaučiama S. Daukanto įtaka, o ypač teksto ritmo struktūroje. S. Daukanto tekstai buvo rašytojui gera medžiaga „persikūnyti“, regėti ir pirmtako ritmo paveiktam surasti savąjį kalbėjimo ritmą.

Loreta Mačianskaitė, rašiusi apie Juozo Baltušio įtaką Icchokui Merui, pastebėjo:

Hipotetiškai spėjame, kad tai, dėl ko giriamas Baltušis – vaizdų pasikartojimas priedainio principu, kinematografiniai *flashback*, ritmas ir atkarpų simetrija – buvo išmokta iš Mero kūrinų, o kai kas ateina iš Granausko, Šavelio, Broniaus Radzevičiaus, Sauliaus Šaltenio ir kitų lyrinės prozos meistrų (Mačianskaitė 2010: 120).

J. Baltušis savo dienoraščiuose ne kartą minėjo R. Granauską, sekė jo kūrybą ir labai ją vertino, padėjo žengti pirmuosius žingsnius:

Prozoje jeigu žavi bei patraukia R. Granausko bandymai, tai gerokai nuvilia Saulius Šaltenis su savo „Riešutų duona“ (Baltušis 2018: 610).

„Komjaunimo tiesos“ redakcija atsiuntė parencenzuoti Romualdo Granausko apsakymą „Veršio akis“, nori spausdinti, bet bijo, prašo parašyti lyg ir įvadėlį, porą žodžių. Apsakymas parašytas talentingai, tačiau įvadėlio nesiryžau daryti: labai miglota viskas, daug negerų užuominų, už kurias autorius gali gauti mušti. Verčiau pasikalbėsiu su juo asmeniškai. Taip bus jam geriau. Reikia tausoti šį jauną rašytoją. Tikrai talentingas (Baltušis 2018: 699).

Laikraščiai pranešė gerą žinią: Romualdai Granauskui paskirta Žemaitės vardo literatūrinė premija už apsakymą „Vidurdienio dalgis“, tą patį, kurį pernai metais karštai rekomendavau spausdinti „Jaunimo gretose“ ir kurį išspausdino būtent šitos rekomendacijos dėka (Baltušis 2018: 782).

J. Baltušis apgailestavo, kad R. Granausko knygą, 1973 m. įteiktą spausdinti, Vagos leidykla atmetė (Baltušis 2018: 705). Jo dėmesys R. Granauskui leidžia palaikyti L. Mačianskaitės mintį, kad J. Baltušis vėlyvojoje prozoje vartoto ritmo mokėsi ir iš R. Granausko. O S. Daukantą, R. Granauską ir J. Baltušį genetiškai sieja ne tik dėmesys ritmui, bet ir Lietuvos gamtai. Abu žemaičiai pritarę aukštaičiui J. Baltušiu, kad, „prarasdami ryšį, betarpišką ryšį su gamta, praradome nepalyginamai daugiau, negu gamtą. Praradome savo gyvenimo prasmę“ (Baltušis 2018: 1013).

4. APIBENDRINIMAS

Tyrimas, paremtas jau antikos retorikose sutinkama alsavimo poetikos (angl. *poetics of breathing*) samprata, parodė, kad R. Granauskas, kūrybinio kelio pradžioje susipažinęs su S. Daukanto darbais, atpažino juose žemaitišką mąstymą ir šnekėjimą, perteiktą veikalų turinyje, autentiškose istoriko frazėse, sakinių struktūroje, periodų ritme ir sėkmingai stilizavo bei apysakoje *Jaučio aukojimas* sukūrė individualaus kvėpavimo pavyzdį. R. Granauskas, apysakoje du kartus paminėjęs S. Daukanto pavardę, skaitytojui pateikė iškodavimo raktą. Apysakos turinys, motyvai, leksika, ritmas, paženklinanti S. Daukantu, padeda skaitytojui, pasitelkus istoriko tekstus, geriau suprasti rašytojo mintį.

R. Granausko ritminė proza – autentiškos raiškos pagrindinis elementas – padarė įtakos jo amžininkams, pirmiausia J. Baltušiu, tačiau šį pastebėjimą būtina detaliau iširti.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Aristotelis 1990: Poetika. – Aristotelis. *Rinktiniai raštai*, sudarė Antanas Rybelis, redagavo Ramutė Rybelienė. Vilnius: Mintis.

Baltušis Juozas 2019: *Vietoj dienoraščio. 1970–1975*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.

Bončkutė Roma 2015: Kristijono Donelaičio įtaka Simono Daukanto kalbai. – *Knygotyra* 64, 222–245

Bončkutė Roma 2019: Simono Daukanto pėdsakas Šatrijos Raganos kūryboje. – *Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis* 42, 151–177.

Daujotytė Viktorija 2017: *Granas: įtrūkstanti tikrovė*. Vilnius: Odilė.

Daukantas Simanas 1929: *Darbay senuju Lituwiu yr Žemaycziu 1822*, spaudai paruošė Vaclovas ir Mykolas Biržiškai. Kaunas: „Spindulio“ bendrovės spaustuvė.

Daukantas Simonas 1955: Būdas senovės lietuvių ir žemaičių. – *Rinktiniai raštai*, sudarė Meilė Lukšienė, tekstą paruošė Zigmas Zinkevičius. Vilnius: Valstybinė grožinės literatūros leidykla, 155–246.

Daukantas Simonas 1976a: *Raštai 1*, tekstą paruošė Birutė Vanagienė, sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Vytautas Merkys. Vilnius: Vaga.

Daukantas Simonas 1976b: *Raštai 2*, tekstą paruošė Birutė Vanagienė, sudarė, įvadą ir paaiškinimus parašė Vytautas Merkys. Vilnius: Vaga.

Juknaitė Vanda 2003: *Romualdo Granausko prozos modernumas*. Metodinis leidinys, aprobavo VPU Lituanistikos fakulteto Lietuvių literatūros katedra 2003 10 28. Vilnius: VPU.

Fietz Rudolf 1992: *Medienphilosophie: Musik, Sprache und Schrift bei Friedrich Nietzsche*. Würzburg: Königshausen und Neumann. Prieiga internete: https://books.google.de/books?id=Tx_daxiWAAcC&printsec=copyright&hl=de#v=onepage&q&f=false.

Granauskas Romualdas 1975: Jaučio aukojimas. – *Duonos valgytojai*. Apysaka ir apsakymai. Vilnius: Vaga, 5–69.

Hollander Hans 1967: *Die Musik in der Kulturgeschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*. Köln: Volk.

Heine Stefanie 2019: Ebb and Flow: Breath-Writing from Ancient Rhetoric to Jack Kerouac and Allen Ginsberg. – *Reading Breath in Literature. Palgrave Studies in Literature, Science and Medicine*, 91–112. Prieiga internete: https://www.researchgate.net/publication/328612945_Ebb_and_Flow_Breath-Writing_from_Ancient_Rhetoric_to_Jack_Kerouac_and_Allen_Ginsberg.

Humboldt von Wilhelm: 1836: Übergang zur näheren Betrachtung der Sprache. – *Über die Verschiedenheit des menschlichen Sprachbaues und ihren Einfluß auf die geistige Entwicklung des Menschengeschlechts*. Faksimile-Druck nach Dümmlers Original-Ausgabe. Prieiga internete: <https://archive.org/stream/berdieverschied00humbgoog#page/n19/mode/2up>.

Janulaitis Augustinas 1913: Simanas Daukantas. Jo gyvenimas, darbai ir vargai (1793–1864). – *Lietuvių tauta* 2(sąs. 2), 244–284.

Josipovici Gabriel 2003: Modernizmas ir romantizmas. – *Pasaulis ir knyga*. Vilnius: ALK Mintis.

Kabašinskaitė Birutė 2016: Dar kartą apie lie. *auka* kilbę. – *Baltistica* LI(1), 61–79.

Kazlauskienė Asta 2015: *Pirminio lietuvių kalbos ritmo dėsningumai*. Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga internete: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8285639/datastreams/MAIN/content>.

Kelertienė Violeta 2000: Romualdai G., kurio nebuvo: apie percepciją, potekstes ir buvimą. – Romualdas Granauskas. *Kūrybos studijos ir interpretacijos*. Atspindžiai, sud. Rimas Žilinskas. Vilnius: Baltos lankos, 69–78.

Kelertienė Violeta 2006: *Kita vertus...* Straipsniai apie lietuvių literatūrą. Vilnius: Baltos lankos.

Leparskienė Lina 2019: Simono Daukanto istorija – Simonas Daukantas istorijai. – *Būdas [Liaudies kultūra]* 3, 1–7.

Mačianskaitė Loreta 2010: Klasikas Juozas Baltušis šalia autsailerio Icchoko Mero. – *Lituanistica* 1–4(79–82), 116–128.

Moritz Julia 2006: *Die musikalische Dimension der Sprachkunst Hermann Hesse, neu gelesen*. Dissertation zur Erlangung des Grades der Doktorin der Philosophie beim Fachbereich Sprach-, Literatur- und Medienwissenschaft der Universität Hamburg. Prieiga internete: <http://ediss.sub.uni-hamburg.de/volltexte/2006/2765/pdf/Dissertation.pdf>

Musteikis Audrius 2008: Rašytojas R. Granauskas: „kaip vergas prie girnų“. – *Lietuvos žinios*, vasario 12 d. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/kultura/naujienos/rasytojas-rgranauskas-kaip-vergas-prie-girnu.d?id=15944273>.

Nastopka Kęstutis 2002: Paskutinis aukojimas. – Kęstutis Nastopka. *Reikšmių poetika. Semiotikos bandymai*. Vilnius: Baltos lankos, 217–230.

Pajėdienė Jūratė 2018: Žemaitiškos tapatybės raiška: dėlionė iš Kretingos tarmės žodyno (2011) pavyzdžių. – *Acta Linguistica Lithuanica* 79, 64–104. Prieiga internete:

<http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:34051988/datastreams/MAIN/content>.

Palijanskaitė Rima 2018: *Vydūnas. Regėjimai, darbai, atradimai*. Šiauliai: Liucilijus.

Pivoras Saulius 2018: Politinės mąstysenos tradicijos Simono Daukanto istoriografijoje: respublikonizmas ir verslumas. – *Darbai ir dienos* 70, 90.

Platonas 1981: *Valstybė*, parengė Jonas Dumčius, Ramutė Jakimavičiūtė, Kristina Rickevičiūtė. Vilnius: Mintis.

Ramonaitė Valerija 2006: Pirminis Juozo Baltušio „Parduotų vasarų“ ritmas. – *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis*. Mokslo darbai. Šiauliai, 307–333. Prieiga internete: http://www.su.lt/images/leidiniai/Acta/Acta_1/Ramonaite.pdf.

Razauskas Dainius 2008: „Mėnuo kaktoje“. Laukis lietuvių tradicijoje ir kai kurios netikėtos sąsajos. – *Tautosakos darbai* XXXVI, 86–100.

Subačius Giedrius 2018: *Simono Daukanto Rygos ortografija (1827–1834)*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas leidykla.

Vengris Antanas 1939: Kalbos ypatybės S. Daukanto „Būde“. – *Židinys* 11, 446–458.

Гумовская Галина Н., 2018: Нейтрализация энтропии эстетической информации художественного текста за счет функционального сбоя ритма. – *Известия Южного федерального университета. Филологические науки* 1, 191–200. Prieiga internete: <http://philol-journal.sfedu.ru/index.php/sfuphilol/article/view/1128/1111>.

Кузьмина Н[аталья] А. 1999: *Интертекст и его роль в процессах эволюции поэтического языка*. Екатеринбург–Омск. Prieiga internete: <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/51/1/1220560.pdf>.

Окуджава Булат 2001: *Я пишу исторический роман. Надежды маленький оркестрик*. Лирика 50е–70е. Москва: ZEBRA.

Топоров Владимир Н. 1993: *Эней — человек судьбы: (к «средиземноморской персоналогии»)*. Москва: Радикс.

Эко Умберто 2005: *Роль читателя: Исследования по семиотике текста*. Пер. с англ. и итал. С. Серебряного. СПб.: Symposium; Москва: Изд-во РГГУ.

Breath-writing of Granauskas in Way of Daukantas

SUMMARY

The article discusses the influence of the works of Simonas Daukantas (1793–1864) on the prose of Romualdas Granauskas (1939–2014) with the focus on his short story *Jaučio aukojimas* (1975).

The article refers to the researchers addressing intertextuality, rhythm in prosaic texts and the poetics of breathing in their works.

First of all, the article draws the parallels between the biographies of the two authors, which determined their coinciding attitudes and world-views. Granauskas borrowed the concept of the history of Lithuania as the *civilization of forests* and the approach to Samogitia as special *genius loci* from Daukantas and further elaborated on them in his prose; he also took attention to personal freedom, respect for women, love for one's mother tongue. It is believed that Daukantas' flowing periodic sentences and his sonority of language made the greatest influence on Granauskas, who was gifted with absolute pitch. In Granauskas' short story we find the theme prevalent in Daukantas' *Būdas senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių*: a relationship between Lithuanians and their homeland, the inherent ability to take a deep look at nature, to live in harmony with the environment, to be able to recover one's strength and energy from the sun, fire, wind, land, trees, water. In his short story Granauskas does not hide his links with Daukantas' works, cites the historian's last name, does not hesitate to paraphrase the text and uses the historian's vocabulary. Granauskas makes use of the devices employed by Daukantas to create rhythm by using repetitions of sounds in phrases as well as various, repetitive and differently expressed forms of the predicate, which are occasionally replaced with participial ones. Granauskas' rhythmical prose also influenced other Lithuanian writers.

Įteikta 2019 m. spalio 6 d.

ROMA BONČKUTĖ

Klaipėdos universitetas

Salomėjos Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, Lietuva

romabonckute@gmail.com